

בין קנאה להגשמה
 הרב מואיז נבון

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור לז - אילולי הקנאה אין העולם עומד, ...

בראשית רבה (וילנא) פרשה יט ד"ה ב ויאמר אל -
 ... אמר רבי חנינא בן סנסן ארבעה הן שפתחו ב"אף" ונאבדו ב"אף", ואלו הן **נחש, ושר האופים, ועדת קורח, והמן**. נחש (בראשית ג) ויאמר אל האשה אף, שר האופים (שם /בראשית/ מ) אף אני בחלומי, עדת קרח (במדבר טז) אף לא אל ארץ, המן (אסתר ה) אף לא הביאה אסתר.

- הנחש - אדם
- שר האופים - יוסף
- עדת קורח - משה ואהרן
- המן - מרדכי

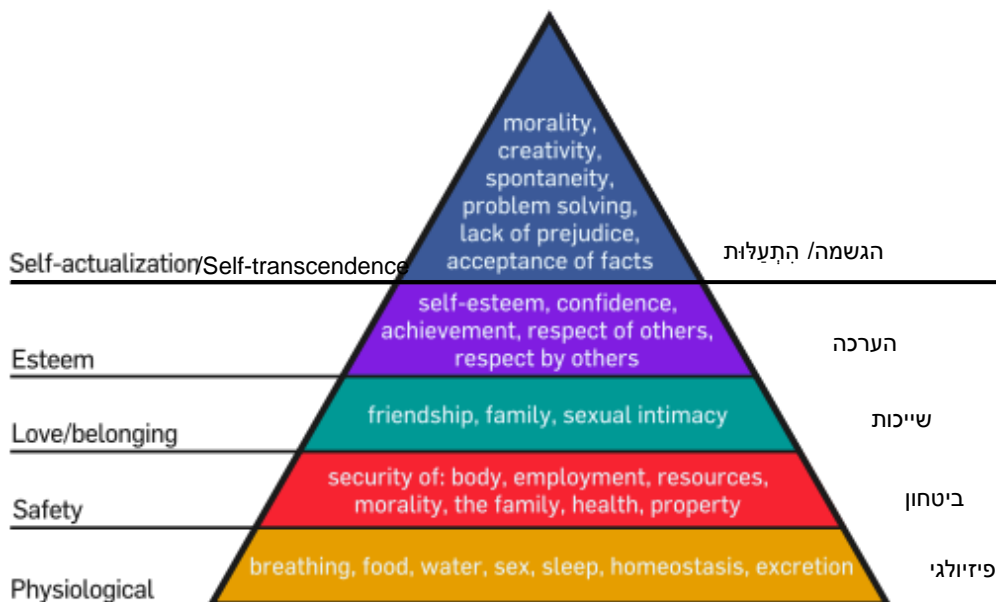
Kant, The Metaphysics of Ethics, Chapter I

Envy is the propensity to perceive the welfare of our neighbour with a grudge, even though our own happiness does not suffer by it; and, when it rises to the extreme of tempting any one actively to diminish his neighbour's happiness, is the highest and most aggravated kind of envy,... . The movements of envy are implanted in the human heart, and it is only their utterance which can raise it to the shocking and disgraceful spectacle of a peevish, self-tormenting passion, which aims, in its inward wish, at the destruction and ruin of the good fortune of another...

Dr. Avi Berman, Envy at the Cross-Road between Destruction, Self-Actualization, & Avoidance

Envy is traditionally considered a hostile emotion towards the other's happiness. Envy arouses fear and hate [ultimately expressing as anger (af) toward the object of one's envy – MN].

~ Maslow's Pyramid of Needs ~

~ הנחש – צרכים פיזיולוגיים ~

בראשית פרק ג פסוק א - והנחש היה ערום מפל חית השדה אשר עשה יקוק אלהים ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מפל עץ הגן :

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ט עמוד א

...כל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין הימנו. [עמוד ב] וכן מצינו **נחש** הקדמוני, שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו [רש"י - נתן עיניו בחוה ובא עליה והיינו דכתיב (בראשית ג) "ויאמר יקוק אלהים לאשה מה זאת עשית ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל" לשון תשמיש ונשואין הוא], מה שביקש לא נתנו לו, ומה שבידו נטלוהו ממנו; אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי יהא **מלך** על כל בהמה וחיה, ועכשיו +בראשית ג+ ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה; אני אמרתי יהא **מלך** בקומה זקופה, עכשיו על גחונו ילך; אני אמרתי יהא **מאכלו** **מאכל אדם**, עכשיו עפר יאכל; הוא אמר **אהרוג** את אדם **ואשא את חוה**, עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה.

~ שר האופים – צרכים של ביטחון ~

בראשית מ: טז - וירא שר האפים כי טוב פתך ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי והנה שלשה סלי חרי על ראשי: (יז) ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה והעוף אכל אתם מן הסל מעל ראשי:

רד"ק בראשית פרשת וישב פרק מ פסוק טז

וירא - ראה בלבו להשמעות אזניו כי הפתרון טוב הוא, וחשב כי כן יאמר פתרון חלומו הטוב כי דעת בני אדם כי החלומות הולכים אחר הפתרון. וכן בדברי חז"ל (ברכות נ"ה) כל החלומות הולכים אחר הפה. ויוסף מה שהבין בחלום כל אחד פתר לפי שכלו אם טוב אם רע:

רמב"ן בראשית פרשת וישב פרק מ פסוק טז

(טז) כי טוב פתך - ... והטעם לאמר כן, כי האיש הזה מבזה על יוסף, חושב בו שלא ידע לפתור אותו לעולם, ולא יגיד לו החלום אם לא בראותו כי פתך לחברו יפה וכהוגן....:

בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת וישב פרשה פח

... "חטאו משה מלך מצרים והאפה לאדנייהם", בתשמיש אדונייהם, ר' אביתר אמר בקשו להזדוג לבת המלך, נאמי כאן "חטאו" ונאמי להלן "וחטאתי לאלהים" (בראשית לט ט).

- **בראשית לט (ט)** איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני **מאומה כי אם אותך באשר את אשתו ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וְחִטַּאתִי לַאלֹהִים:**
- **בראשית לט (ו)** ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו **מאומה כי אם הלחם** אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה:

רש"י: כי אם הלחם - היא אשתו, אלא שדבר בלשון נקיה:

רמב"ן בראשית פרק מ (ז) ... שאילו נמלט שר האופים [מפתרונו הרע של יוסף - ר' שוול] היה תולה אותו [ז"א: שר האופים היה תולה את יוסף על זה שנתן לו פתרון רע - ר' שוול]:

~ קרח ועדתו – צרכים של שייכות ~

תהלים פרק קו פסוק טז

ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש יקוק:

מצודת דוד תהלים פרק קו פסוק טז

ויקנאו - הכעיסו למשה במחנה בפרסום רב והם קרח ועדתו שקנאו למשה ולאהרן:

במדבר פרק טז (א) ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: (ב) ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם: (ג) ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם **רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם יקוק ומדוע תתנשאו על קהל יקוק:** ... (יד) אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקהר לא נעלה:

Maslow's third level, the need for belonging and love, focuses on **our desire to be accepted, to fit in, and to feel like we have a place in the world.**

רש"י הירש במדבר פרשת קרח פרק טז פסוק ג

... ונראה מכאן שהם קמו על משה בשתי טענות - או מוטב: בטענה אחת ובתוכחה אחת. תחילה טענו: "כל - העדה" וגוי, ולפיכך: "רב - לכם"; כל העדה - לא רק בכללה אלא בכל פרטיה כלם קדשים ושכינה שורה בקרבם: כל אחד מששים רבוא בני העדה הוא קדוש וקרוב אפוא לה', ולפיכך אין צורך בכהן שיבטא בשמו את מחשבותיו ואת הגיגיו ויקרב אותם לה' בקרבן. וה' הבטיח להשרות את שכינתו על אותם ששים רבוא, ולא על יחיד כל שהוא, ולפיכך אין ה' זקוק לנביא כדי להביא את דברו לאותם ששים רבוא. ולפיכך "רב - לכם", כולם קרובים לה' וה' קרוב לכולם ושוב אין צורך לא באהרן ולא במשה; ולפיכך עצם מעמדם של משה ואהרן הוא יהירות שישודה בשקר. ונוסף על כך: לו יהי כדברכם, ויש צורך ביחיד העומד בראש הכלל והמייצג אותו - מדוע דוק אהרן ומשה? מדוע לא תינתן זכות לעם לבחור לו את נציגיו, מה מצדיק את אהרן ואת משה להעמיד את עצמם בראש האומה!?

במדבר רבה (וילנא) פרשת קרח פרשה יח סימן ג

ויקח קרח מה כתיב למעלה מן הענין (במדבר טו) ועשו להם ציצית קפץ קרח ואמר למשה טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית א"ל חייבת בציצית א"ל קרח טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה ארבע חוטין פוטרות אותה, ...

~ המן – צרכים של כבוד והערכה ~

אסתר פרק ה (יב) וַיֹּאמֶר הַמֶּן אִם לֹא הִבִּיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשִׂתָה כִּי אִם אוֹתִי וְגַם לְמַחֵר אֲנִי קְרוּא לָהּ עִם הַמֶּלֶךְ :

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ט עמוד ב ... והמן, שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם, ומה שבידם נטלוהו מהם.

ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרנט

אמר חרבונה וכי הרעה הזאת בלבד עשה לך הוא היה עם בגתן ותרש באותה עצה, תדע לך שכן היה שמיד כשהודיעך מרדכי הדבר מיד שטמו והכין לו צליב והנה הוא בביתו של המן, מיד אמר המלך תלוהו עליו :

Me'am Lo'ez (Esther 7:9) - [Haman had a] “plot to kill the king and take Esther as his own.”

מהרש"א חידושי אגדות מסכת מגילה דף יב עמוד ב - ... דהמן לא היה מקנא אלא במרדכי ...
ר' צדוק הכהן מלובלין - ליקוטי מאמרים עמוד קכב - ... דמרדכי לא יכרע לעורר קנאת המן ...

אסתר פרק ג

(א) אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדתא האגגי
ר' צדוק הכהן מלובלין וכבודו מפורש בכתוב (אסתר ג, א) גידל המלך וגוי
וינשאהו וישם את פסאו מעל כל השרים אשר אתו : (ב) **וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כרעים ומשתחוים להמן** כי כן צוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה : (ג) ויאמרו עבדי המלך אשר בשער המלך למרדכי מדוע אתה עובר את מצות המלך : (ד) ויהי >באמרם < פאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי : (ה) **וירא המן כי אין מרדכי כרע ומשתחוה לו וימלא המן חמה : (ו) ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשוורוש עם מרדכי :**

~ קנאה ~

MN: In his highlighting of the four biblical characters, Rabbi Hanina ben Sansan teaches that though one can move up the pyramid of needs with envy in his heart and anger on his tongue, his end will come long before reaching self-actualization. Maslow wrote that the basic needs are natural and must be satisfied before man can become what he is meant to become. Envy too is natural, “implanted in the human heart.” But only by sublimating envy – at every stage of addressing one’s own basic needs – can one aspire to self-actualization.

תפארת ישראל - בועז מסכת ברכות פרק ט אות ב

... נ"ל עוד לפרש דעבודה לה' בשני היצרים. הוא יכול להיות באופן זה שישתמש, אדרבא, באש דיצה"ר כמו החמדה. והתאוה. והכעס. והגאוה. והקנאה. להתלהב עצמו לפעולת המצוה ולעשיית מע"ט. נמצא משתמש ביצה"ר למי"ע. ובקרירות ומנוחת היצ"ט ישתמש לעכב ולקרר עצמו לבלי לעבור על מצות ל"ת.

Dr. Avi Berman, Envy at the Cross-Road between Destruction, Self-Actualization, & Avoidance

Envy is traditionally considered a hostile emotion towards the other’s happiness. Envy arouses fear and hate. It is totally clear that some of the envious people do behave in a destructive manner while others, when envious, tend rather towards self-actualization and equalization, without hurting the other or what is the other’s. An observation made by Frankel and Sherick (Frankel & Sherik, 1977) on children showed after two years of age, an important transformation occurs in the behavior stemming from envy. If, indeed, until that moment behaviors of taking and destruction are seen, then from two years and above, **children want to be like their object of envy.** “I want like that” replaces “I want that”. ...

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור לו

אמר הקדוש ברוך הוא **קנא לי**, שאילולי הקנאה אין העולם עומד, ...